

Posudek oponenta na disertační práci

Mgr. Radima Kočandrleho

ΦΥΣΙΣ íónských myslitelů

Předložená práce se zabývá rozborem pojmu ΦΥΣΙΣ od Homéra, přes íónské filosofy Anaximandra a Hérakleita k pozdějším výkladům jejich interpretace,. Probírá podrobně, jak se na výklad pojmu této íónské tradice pohlíželo u pozdějších autorů až do konce antického starověku.

Autor začíná úvodem, který definuje význam slova *fysis* a vymezuje problém interpretací pojmu. *Fszis* znamenalo původně obvykle přírodu, přirozenost ; *istoria peri fyseos* pak zkoumání přírody, jejího vznikání; tak chápali pozdější interpretové archaické íónské filozofie přístup k pojmu v archaické Íónii.

Pojetí *historie o původu či podstatě* je věnována první kapitole práce, kde autor vychází ze zpětného pohledu na vznik filosofie u Diogena Laertia, rozdělenou na linii Thalés-Anaximandros jako íónskou a druhou pythagorejskou jako sicilskou. Přestože i Pythagoras pocházel i Íónie a z podobného kulturního prostředí, takový přístup není špatný ani z dnešního hlediska, i my vnímáme matematizující přístup jako odlišný od dynamického chápání měnícího se světa a odmítající strojovitost reality v tradici především Hérakleitově a také dalších ještě předfilosofických tradic, jak se uchovaly např.u Keltů či Etrusků až do helénistické doby a u jiných ještě déle.

Na str. 7 bych nešel tak daleko v kritice aristotelovské interpretace– otázka *arché*, počátku světa byla zřejmě důležitá v milétské filosofii i bez interpretace Aristotelovy; důležitá byla pro každý příběh, i mýtický (str. 7-8). Také postrádám v této části pohled zpět; íónská filosofie je pro mne ještě jen na půl cestě od starší mysterijní moudrosti předfilosofické.

Otázka významů slova *fysis* je z našeho hlediska podstatná (str. 9), ovšem staří nemysleli v tak úzkých pojmech jako my, a presokratikům tento způsob jen volně vymezených pojmů zřejmě nevadil natolik jako nám. Tak *fysis* rostliny v Odyseji je i pro mne její podstata obsažená v její podobě, leč bez Hermova uvedení nepostižitelná (str. 11).

V kapitole „Zachování a povaha textů“ sleduje autor, kde se něco z Anaximandrova díla nebo o něm dochovalo u pozdějších autorů. Je zřejmé, že Aristoteles i Theofrastos si interpretovali své předchůdce po svém (to dělají i moderní filosofové). Simplicios i

Hippolytos jsou pozdní autoři, podobně i další probírání na str. 15-16 (zejména tzv. Pseudo-Plutarchos, Aetios a Stobaios). Zřejmě se všichni v mnohém drželi aristotelovského proudu interpretací. I když nejsou asi zvlášť důležití pro přesné pochopení Anaximandra samotného, pak bezpochyby pro svědectví o tom, co z jeho filosofie bylo tehdy ještě natolik zajímavé, aby to stálo za to se jím ještě zabývat.

U Hérakleita existovalo více nezávislé tradice, bezpochyby nejvýznamnější kromě Plutarcha byl Klemens Alexandrijský. Sotva můžeme ještě počítat, že by se ve svědectví papyrů mohlo najít něco významnějšího, a tak se musíme spokojit známým z oněch volně reflektujících pozdně antických autorů, kteří byli iónským filosofům už velmi vzdáleni..

Třetí kapitola práce diskutuje dochované zlomky Anaximandrový, sleduje jeho životní data, o kterých je známo několik poněkud odlišných verzí, ale všechny prameny uvádějí, že se narodil kolem roku 610, dožil se v roce 547/6 64 let v a brzy poté zemřel. Napsal jednu rozsáhlou knihu, snad složenou z několika částí původně samostatných; připisovaly se mu zejména práce astronomické – o gnómonu a o základech geometrie. Zřejmě vycházel v lecčem z tradičních učení mesopotámských či egyptských, takže jeho konstrukce slunečních hodin byla spíše vylepšením než objevem. O jeho objevu zodiaku se pochybovalo, ale něco na tom mohlo být; je spojován i s jakýmsi modelem oblohy (podle Diogéna Laertia). To vše ukazuje, že jeho filosofické pojetí bylo úzce spojeno s tehdejší protovědou.

Hérodotova mapa světa jde snad poněkud dále než Anaximandrova starší (tam je překlep na str. 30 Pyréné, nikoli Paréné), ovšem zřejmě nějak v té věci A. pokročil, jinak by ty historiky sotva vznikly. Anaximandrova kosmogonie vycházející z „neomezené přirozenosti“ (apeiron), jako počátku hmotného světa, arché (což je ovšem i počátek i vláda, jak správně připomíná K., z toho jsou i vládcové-duchové času v křesťanství). Protiklady jako horké a studené, suché a vlhké apod. jsou výrazem celého řeckého způsobu myšlení, založeného na vztazích protikladů a na dosažení rovnováhy mezi nimi, harmonie; tady je asi těžké vydobýt Anaximandrovu specifičnost.

Pro Aristotela je fysis „principem a příčinou pohybu a klidu..“, tedy tímto médiem byla Anaximandrova fysis chápána podobně, ale neurčitěji.. (na rozdíl od Anaximena, který viděl vzduch jako počátek). Podle Anaximandra bylo apeiron počátkem všech kosmoi (ouranoi) a jejich uspořádání. Na str. 50 cituje autor Stromatoi Pseudo-Plutarcha „takto to říká A. slovy dosti básnickými“, což lze jistě správně interpretovat jako pochopený rozdíl mezi určitějšími pojmy pozdně antické filosofie a archaickým myšlením iónských filosofů.

V dalším ukázal autor, že se dokázal seznámit s velkým množstvím literatury k tématu a i sám přispěl svým způsobem k interpretaci filosofa. Vztah lidského společenství

k božskému, právní stav jako odraz božského zákona, je patrný u všech iónských filosofů, nejenom u A.. Učení o planetárních sférách také asi není A. vynálezem, ale zřejmě s těmito pojmy i on pracoval; mají své předlohy už v astronomii předřecké. Obecně myšlení iónských filosofů vycházelo z mesopotámské tradice v mnohém

I v dalších pasážích prokazuje autor zralost, pochopení látky i usilovnou snahu o uchopení a analýzu širokých a nikoli příliš určitých pojmů dalších.

Kapitola o Hérakleitovi je podstatně kratší; tu navazuje v pojetí na vedoucího své práce. Ukazuje, že slovo fysis je u Hérakleita používána dosti běžně, obvykle s významem přirozenost (skrytá), ale i v dalších významech, neboť H. byl ve své „mnohoznačnosti“ odpůrcem přílišného omezování významu slov do úzkých pojmů.

Vcelku lze tedy práci pochválit, autor dosáhl řadu nových zajímavých interpretačních vhledů, prokázal dobrou schopnost pracovat jak s texty samými, tak se sekundární literaturou

Připomenout lze ovšem, že se autor soustřeďuje na interpretace oněch zlomků připisovaných Anaximadrově a Hérakleitovy, které se týkají onoho pojmu fysis, že se více nevěnoval širšímu kulturnímu kontextu doby, ve které iónská filosofie vznikala. Také bych chtěl připomenout, že v práci postrádám pohled na její vznik z druhé strany jejích předchůdců mýticko-náboženských, ze které iónští filosofové vycházeli, ale kterou se snažili pro nový svět filosofického myšlení přeložit, na rozdíl např. od pojetí svého vedoucího práce, který by do filosofie zahrnul i aiólskou a iónskou lyriku.. Ale v jedné disertaci nelze samozřejmě zohlednit všechny možné přístupy.

Přes uvedené drobné výhrady není pochyb, že práce splňuje všechny náležitosti, aby mohla být připuštěna k obhajobě; je dobrým podkladem k udělení vědecké hodnosti PhDr.

V Praze dne 20. května 2007

Prof.PhDr Jan Bouzek, DrSc